

УДК 330.111.4:332.14

С.М. Шкарлет, д-р екон. наук

В.П. Ільчук, д-р екон. наук

І.В. Лисенко, канд. екон. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КЛАСТЕРІВ

С.Н. Шкарлет, д-р екон. наук

В.П. Ильчук, д-р экон. наук

И.В. Лысенко, канд. экон. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КЛАСТЕРОВ

Serhii Shkarlet, Doctor of Economics

Valerii Pchuk, Doctor of Economics

Iryna Lysenko, PhD in Economics

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

METHODICAL APPROACHES TO DETERMINATION OF ECONOMIC EFFICIENCY OF CLUSTERS' FUNCTIONING

Розроблено схему формування синергетичного ефекту взаємодії підприємств-учасників кластера, а також визначено складові синергетичного ефекту кластерного утворення. Запропоновано методичні підходи до визначення економічної ефективності функціонування кластерів та кількісної оцінки синергетичного ефекту кластера.

Ключові слова: кластер, економічна ефективність, синергетичний ефект, проблемний регіон, сталий розвиток регіону.

Разработана схема формирования синергетического эффекта взаимодействия предприятий-участников кластера, а также определены составляющие синергетического эффекта кластерного образования. Предложены методические подходы к определению экономической эффективности функционирования кластеров и количественной оценки синергетического эффекта кластера.

Ключевые слова: кластер, экономическая эффективность, синергетический эффект, проблемный регион, устойчивое развитие региона.

The scheme of forming synergetic effect of interaction between enterprises participating in the cluster has been designed and also the components of the synergetic effect of cluster formation have been defined. The methodical approaches to determining the economic efficiency of clusters' functioning and quantifying assessment of synergetic effect of cluster formation have been proposed.

Key words: cluster, economic efficiency, synergetic effect, problematic region, sustainable development of the region.

Постановка проблеми. В умовах стрімких соціально-економічних змін, які останнім часом відбуваються в Україні, великого значення набуває питання посилення ролі регіонів у загальнодержавному виробничому комплексі, оскільки підвищується їх самостійність на основі активних процесів децентралізації форм управління. Ефективно використовуючи природно-ресурсний, трудовий та виробничий потенціал регіонів України, можна досягти значних успіхів в економічному зростанні держави, підвищенні її конкурентоспроможності у світовому економічному просторі. Інноваційна економіка, яка формується на сучасному етапі, орієнтується на пріоритетність розвитку кластерів, які визнані на сьогодні однією з найефективніших виробничих систем. У цьому полягає новий економічний феномен, який дозволяє протистояти натиску глобальної конкуренції й належним чином відповідати вимогам національного і регіонального розвитку. Розуміння конкурентних переваг нових виробничих систем та активне формування кластерів відкриває перед регіонами нові перспективи динамічного економічного розвитку та успішного подолання «викликів» з боку конкурентів [9, с. 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних питань розвитку кластеризаційних процесів у регіоні присвячені праці багатьох науковців,

серед них: О. Богма, П. Бубенко, О. Войнаренко, Н. Волкова, Н. Внукова, В. Геєць, Т. Еган, В. Ельснер, М. Енрайт, В. Захарченко, Ю. Іванов, М. Кизим, Ж. Мингальова, Т. Мірзодаєва, М. Портер, В. Прайс, М. Превезер, С. Соколенко, О. Тищенко, С. Ткачова, І. Толенадо, Л. Федулова, Е. Фезер, В. Федоренко, В. Чевганова та інші дослідники.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на значний внесок провідних науковців у дослідження розвитку кластерів, а також процесів, що пов'язані з їх функціонуванням, залишаються актуальними питання щодо визначення методичних підходів, що стосуються економічної ефективності діяльності кластерів.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що оцінка діяльності виробничого кластера визначається таким показником, як ефективність, яку можна оцінити на всіх рівнях господарювання.

Можна виділити два основні підходи до визначення ефективності виробничого кластера:

– локальний – відображає процес виробництва окремого кластера, показує результат господарювання чи іншої діяльності цієї системи, відбиває матеріалізований результат процесу виробництва, який можна оцінити у натуральній чи вартісній формі;

– комплексний – враховує взаємодію з іншими галузями, спільний ефект сфери виробництва і споживання, охоплює споживчу вартість.

Ефективність визначається як міра досягнення поставлених цілей. Від підвищення ефективності виробничого кластера залежить удосконалення міжгалузевих і міжрегіональних господарських зв'язків, задоволення певних потреб галузей регіонального господарства.

На сьогодні недостатньо розроблена й обґрунтована методологічна основа категорії ефективності, не розкрито в повному обсязі її зміст, види і форми, особливо з врахуванням специфіки створення виробничих кластерів. Більшість визначень поняття економічної ефективності лише розширюють загальнонаукове уявлення про сутність категорії, а тому виникає об'єктивна необхідність класифікації видів ефективності (табл. 1) функціонування виробничого кластера.

Абсолютна економічна ефективність – це відношення доходу до витрат або ресурсів, що його зумовили.

Відносна – порівняння ефективності на різних ланках виробничого процесу, відображаючи переваги обраного варіанта.

Ці показники відбивають істотні сторони того ж самого явища, доповнюючи один одного. Вибір варіанта управлінських рішень ґрунтується на абсолютній ефективності й завжди враховує відносну ефективність. Багатофакторний показник економічної ефективності залежно від особливостей функціонування системи і ступенів впливу окремих ознак може включати різні складові: екологічну, комерційну, фінансову та ін.

Організаційна – відображає процес позитивних і якісних змін структури, способу діяльності, взаємодії підрозділів та стратегії кластерів. Вона визначає тип власності підприємств, що входять до кластера, профіль спеціалізації, технології, цілі розвитку, регулює тип керівництва.

Вибір нових моделей організації виробничого кластера досить складний процес. Розвиток організаційного компонента полягає в організаційно-структурних змінах, які сприятимуть тяжінню до інновацій (технічних, технологічних, наукових, управлінських) і отриманню від них прибутку. Подальшою формою розвитку виробничого кластера є формування в його межах стратегічного альянсу, асоціації або корпорації.

Фінансова – визначає раціональність руху грошових засобів, утворення фінансових ресурсів і на їх основі формування, розподіл і використання доходів та фондів підприємств кластера. Тому вона є дієвим інструментом стимулювання розвитку кластера.

Таблиця 1

Класифікація економічної ефективності функціонування виробничих кластерів

Ознака	Види ефективності
Метод розрахунку	абсолютна відносна
Рівень отримання результатів	державний регіональний галузевий корпоративний
Структура	однофакторна багатофакторна
Види складових	організаційна фінансова комерційна соціальна технічна екологічна
Стадія формування	функціональна прогнозна
Природа виникнення	основна додаткова побічна
Соціальний вплив	соціально позитивна соціально негативна соціально нейтральна
Частота отримання	одноразова поточна постійна

Комерційна – дозволяє оцінити рівень прибутковості послуг, що пропонуються і надаються. Вони характеризують ступінь привабливості їх наявної номенклатури й асортименту.

Соціальна – показує рівень задоволення соціальних потреб населення і ступінь виконання соціальних програм, передбачених стратегією соціально-економічного розвитку регіону, через підвищення добробуту та якості життя.

Технічна – пов'язана з інноваційним розвитком засобів виробництва. З її розвитком підвищується якість товарів та послуг, основні фонди приводяться у відповідність з потребами господарства, модернізуються засоби виробництва, покращуються вимоги безпеки. Вимірюється за допомогою фондоддачі, фондосмності.

Екологічна – визначає рівень впливу на навколишнє середовище виробничих підприємств кластера, показує доцільність впровадження нових засобів виробництва в екологічному аспекті.

Як правило, від технічної складової значною мірою залежить багатофакторний показник ефективності у конкурентних умовах, тоді як в умовах монопольного ринку її вплив невеликий. Ця складова визначає динаміку і рівень ефективності функціонування та розвитку виробничого кластера.

Важливою методологічною проблемою є вибір системи критеріїв та показників, організація планування, прогнозування й управління кластером.

У роботі П.Т. Бубенка [8, с. 15–16] визначено математичні аспекти обґрунтування ефективності економічного кластера. Складність виробничих кластерів як динамічних систем вимагає єдиної взаємоузгодженої множини оцінки показників та критеріїв тому,

що на основі цього визначаються шляхи підвищення їх ефективності. Критерії – це конкретні значення за окремими показниками, що виражаються у властивостях виробничих кластерів. Таким чином, критерієм економічної ефективності виробничих кластерів є рівень розвитку взаємозв'язків і відносин їх учасників та ступінь використання ними факторів виробництва і задоволення потреб ринку.

Як критерії оцінки ефективності виробничих кластерів доцільно застосовувати декілька підходів, в основі яких лежить сутність критеріїв ефективності суспільного виробництва взагалі.

Селективний підхід передбачає застосування одного показника: прибутку, рентабельності, середньої доходної ставки і собівартості та ін., але жоден з них об'єктивно не може відобразити ефективність діяльності виробничих кластерів, а дозволяє лише поверхнево та однобічно проаналізувати їх стан.

За стратегічного підходу до формування єдиного критерію або групи окремих критеріїв робиться акцент на ті показники, значення яких необхідно максимізувати згідно зі стратегією розвитку виробничого кластера. Отже, розроблені напрямки розвитку кластера є основою вибору критеріїв ефективності.

Критерій економічної ефективності функціонування кластерів відображає рівень використання факторів виробництва, зростання сукупного економічного ефекту. Якість функціонування виробничих кластерів виражається у критеріях ефективності, а кінцеві результати представлені показниками ефективності.

З огляду на це більш доцільним є використання комплексного підходу, що містить показники функціонування кластерів. При цьому необхідно досягти співставності окремих показників, їх некореляційності та адекватності.

Загалом ефективність створення кластера можна визначити за формулою:

$$E = \frac{E_{впр}}{B_{ст. кл.}} \cdot 100\%, \quad (1)$$

де $E_{впр}$ – ефект від впровадження кластера, що характеризується зростанням обсягів виробництва і збуту продукції, збільшенням кількості робочих місць, які в результаті дозволяють отримати ефект у вигляді додаткового доходу або прибутку;

$$E_{впр} = D - B_{ст. кл.}, \quad (2)$$

де D – дохід від зростання обсягів виробництва і збуту продукції при впровадженні кластера;

$B_{ст. кл.}$ – витрати на створення та вихід на сталу виробничу потужність кластера; або через коефіцієнт доцільності:

$$k_{доц} = \frac{\sum_{i=1}^n E_{кл. i}}{\sum_{i=1}^n E_{о. i}}, \quad (3)$$

де $E_{кл. i}$ – ефект i -го учасника від функціонування у складі кластера;

$E_{о. i}$ – ефект від функціонування кожного учасника поза межами кластера.

Але при цьому також необхідно оцінити ефективність функціонування самого виробничого кластера $E_{функц. кл.}$:

$$E_{\text{функц. кл.}} = \frac{\sum_{i=1}^n E_{\text{кл.}i}}{\sum_{i=1}^n B_{\text{кл}}} \cdot 100\% , \quad (4)$$

$$E_{\text{кл.}i} = D_{\text{кл.}i} - B_{\text{кл}} , \quad (5)$$

де $D_{\text{кл.}i}$ – дохід i -го учасника від функціонування у складі кластера;

$B_{\text{кл}}$ – витрати, що виникли за період функціонування i -го учасника кластера.

Витрати кластера – це комплексний показник, в якому відображені сукупні витрати всіх його учасників. На ці витрати впливають різноманітні фактори, які у загальному вигляді можна поділити на виробничі та організаційно-маркетингові. До перших відносяться обсяг виготовленої продукції, частка та ступінь освоєння різноманітних сегментів ринку. Організаційно-маркетингові визначаються номенклатурою, комплексністю та якістю продукції, ступенем використання машин та обладнання, виробництва послуг, точністю розрахунків прогнозних даних кінцевих результатів, включенням до стратегії розвитку регіону комплексних програм розвитку виробничих підприємств кластера.

Загальна сукупність витрат кластера включає:

1. Основні витрати: матеріальні, витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи, амортизація та інші. До матеріальних відносяться витрати на купівлю запчастин, ремонтних матеріалів, пально-мастильних матеріалів, водопостачання виробництва, ремонтно-будівельні матеріали, оновлення матеріально-виробничої бази та ін.

Витрати на оплату праці та відрахування включають заробітну плату робітників, спеціалістів, керівників, компенсацію невикористаної відпустки, а також всі нарахування, що пов'язані з цими виплатами. Також виділяють витрати на відновлення основних фондів (модернізація та реконструкція машин та устаткування), ліцензування, проведення наукових досліджень, участь у наукових семінарах, орендні платежі тощо.

2. Операційні витрати: плата за кредит, пені і штрафи, матеріальна допомога робітникам, вартість путівок, прострочена дебіторська заборгованість.

3. Інші – це всі ті, що не ввійшли до перших двох видів.

Ефективність функціонування виробничого кластера – комплексний показник, який на сьогодні є недостатньо опрацьованим. Система оцінки показників посідає особливе місце у подальшому розвитку виробничих кластерів і є важливим інструментом аналізу, обліку, планування і його управління [2–4; 7]. Вона повинна відображати сутність економічної ефективності через результати діяльності, включаючи ті показники, що у подальшому будуть відображати напрямки підвищення ефективності діяльності кластера.

У процесі підвищення ефективності взаємодії підприємств кластера за рахунок комплексного інтегрального впливу багатьох чинників (науково-інноваційних, організаційно-економічних, техніко-технологічних, управлінських) на цілеспрямовану взаємодію учасників кластера виникає певний синергетичний ефект. Сутність синергетичного ефекту полягає у перевищенні наслідків консолідованої співпраці суб'єктів господарювання над сумою результатів, які вони отримували під час їх незалежної діяльності.

Особливостями виникнення синергетичного ефекту в кластерах є те, що він досягається за рахунок акумуляції ресурсів всіх учасників кластерного утворення, при цьому мають враховуватися економічні інтереси всіх його учасників, а також нарощуватись та більш раціонально використовуватись їх потенціал. У результаті відбувається оптимізація міжгалузевих зв'язків, скорочуються витрати і підвищується конкурентоспроможність продукції, а підприємства виходять на нові ринки. На рис. 1 наведена схема формування синергетичного ефекту кластера.

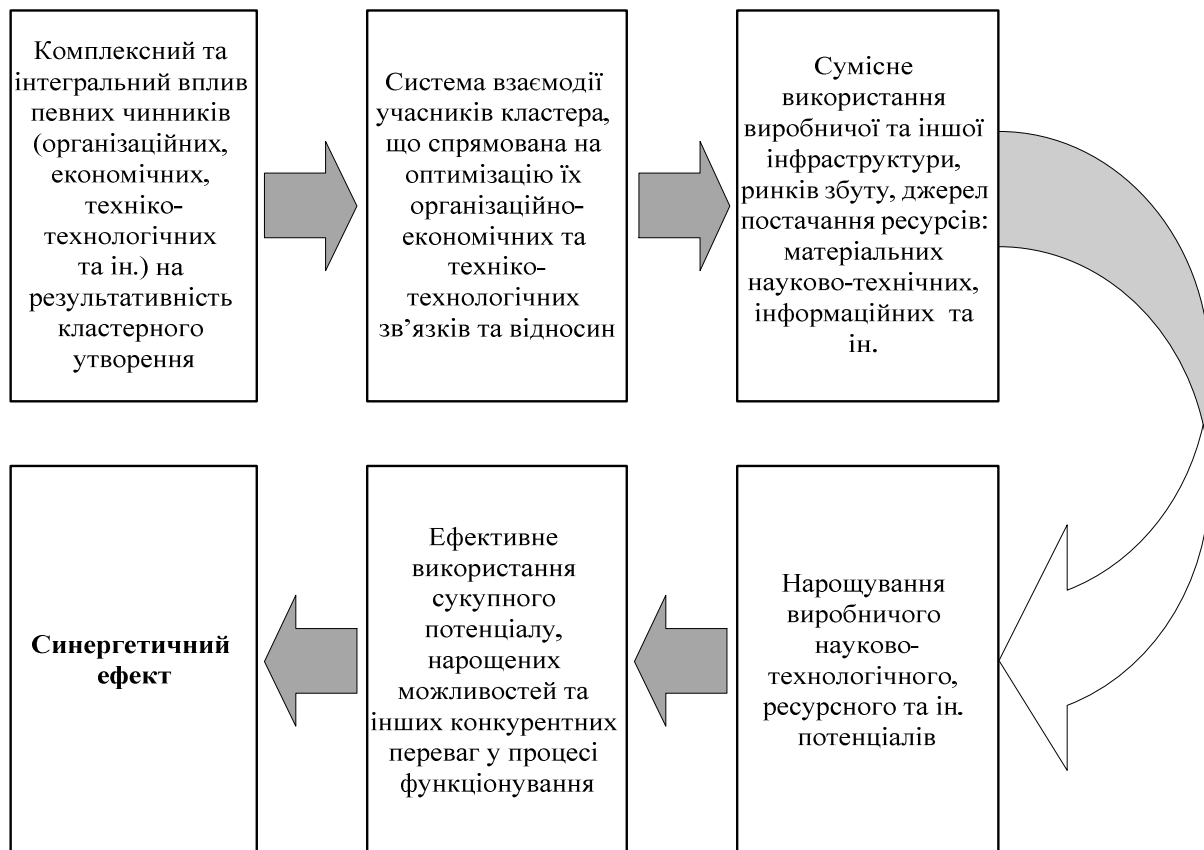

Рис. 1. Схема формування синергетичного ефекту взаємодії підприємств-учасників кластера

Крім того, у результаті формування кластерних утворень передбачається отримання більшого прибутку у складі об'єднання порівняно з результатами самостійного функціонування підприємств. Синергетичний ефект у кластері може бути отриманий не сам по собі, а лише за умов ефективного управління, спрямованого на координацію дій учасників кластера [6, с. 80–83].

Синергетичний ефект кластера виявляється як у межах кластера, так і поза ним, що сприяє нарощуванню сукупного виробничого потенціалу регіону, розвитку його продуктивних сил, підвищенню конкурентоспроможності. Виділяють два типи синергетичного ефекту в кластерному утворенні – зовнішній, який полягає у появі нових робочих місць у кластері, розширенні доступу до інформації, рівні заробітної плати та внутрішній, коли за рахунок взаємодії всіх учасників отримується додатковий соціально-економічний ефект підприємствами кластера через зниження витрат, підвищення рівня інноваційно-інвестиційного розвитку, продуктивності праці (рис. 2).

Одним із підходів до кількісної оцінки синергетичного ефекту кластера є його оцінка, яка розраховується як сума синергетичних ефектів суб'єктів господарювання, що в нього входять:

$$E_{СК} = \sum_{i=1}^n E_{i\text{ снк}} + \sum_{j=1}^m E_{j\text{ coi}}, \quad (6)$$

де $E_{СК}$ – синергетичний ефект кластера;

$E_{i\text{ снк}}$ – синергетичний ефект i -го підприємства, що входить у кластер;

n – кількість підприємств, що входять у кластер;

$E_{j\text{ coi}}$ – синергетичний ефект j -го об'єкта інфраструктурного забезпечення, що обслуговують підприємства кластера;

m – кількість об'єктів інфраструктурного забезпечення.

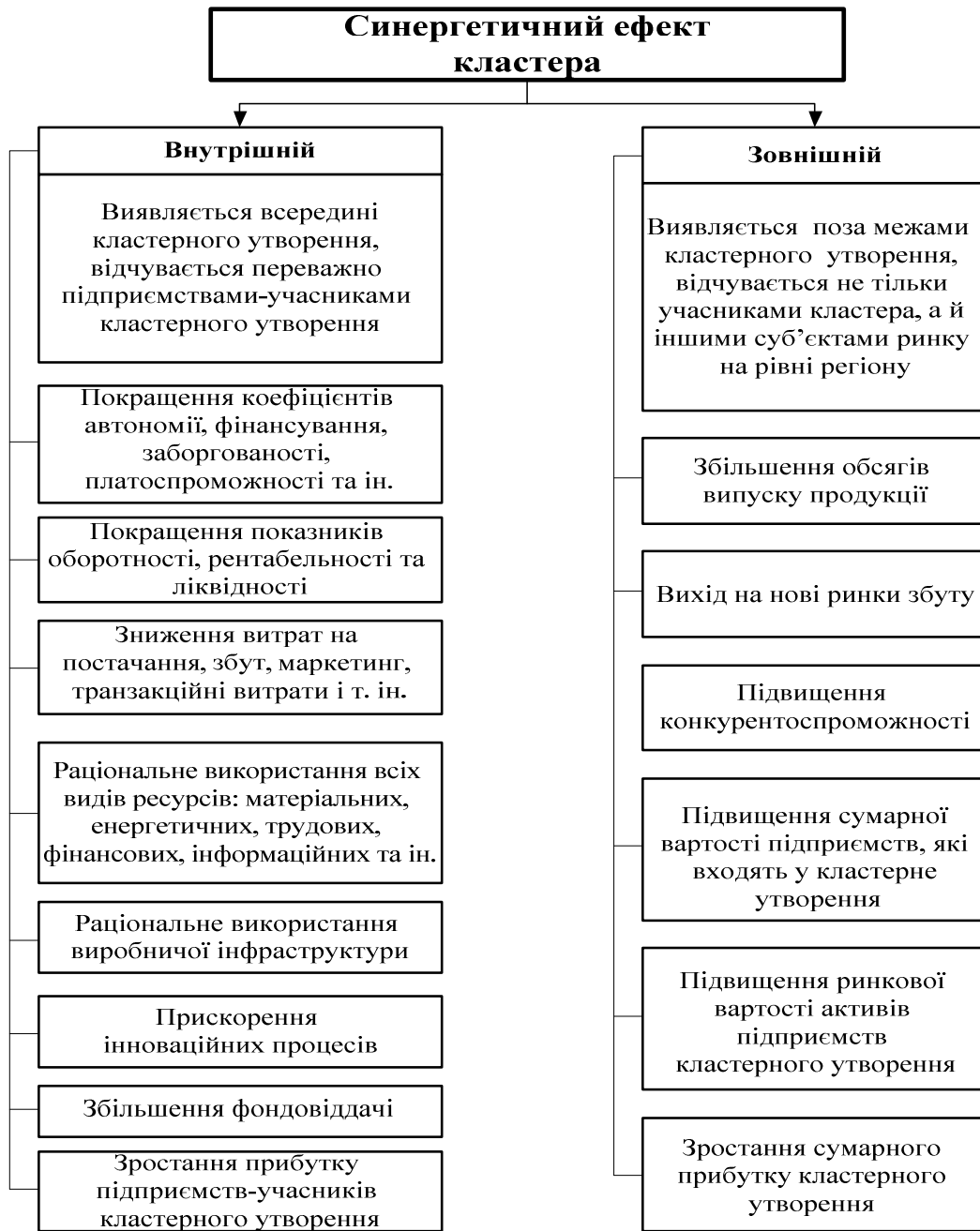

Рис. 2. Складові синергетичного ефекту кластера

Синергетичний ефект регіону за участю кластерних утворень може бути розрахований за формулою:

$$E_{CP} = \sum_{j=1}^p E_{jck} + \sum_{k=1}^s E_{kcn} , \tag{7}$$

де E_{CP} – синергетичний ефект регіону;

E_{jck} – синергетичний ефект j -го кластерного утворення у регіоні;

p – кількість кластерних утворень у регіоні;

E_{kcn} – синергетичний ефект k -го підприємства в цьому регіоні, що знаходяться за межами кластера, але певним чином з ним взаємодіє;

s – кількість підприємств регіону, що знаходяться за межами кластера, але певним чином з ним взаємодіє.

Враховуючи формулу (6), формула (7) набуває вигляду:

$$E_{CP} = \sum_{j=1}^p \left(\sum_{i=1}^n E_{i\ cнк} + \sum_{j=1}^m E_{j\ coi} \right) + \sum_{k=1}^s E_{k\ cn} . \quad (8)$$

Розрахунок синергетичного ефекту кластера $E_{СК}$ та регіону $E_{СР}$ виконаємо на прикладі будівельної галузі Чернігівської області, оскільки це одна з провідних галузей регіону, яка має всі перспективи для свого розвитку. Крім того, передумовою успішного розвитку будівельного кластера є наявність ресурсної бази, кадрового потенціалу тощо.

Чернігівська область видобуває велику кількість мінералів, які використовуються у будівництві. Місцеві ресурси стимулюють виробництво будівельних матеріалів та процеси будівництва у регіоні.

Для більш детального аналізу ситуації в галузі та визначення тенденцій її функціонування, розглянемо основні показники будівництва Чернігівської області (табл. 2) [1; 3, с. 173].

Таблиця 2

Основні показники будівництва Чернігівської області

Основні показники	Роки								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Обсяг реалізованої будівельної продукції (у фактичних цінах), млн грн	484,9	738,4	1176,5	1127	743,5	530,5	608,8	598,3	643,2
Обсяги введення житла, тис. м ²	152,6	124,9	186,5	203,6	104,8	160,0	157,7	191,4	217,8
Середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих у будівництві, тис.	10,9	12,2	12,4	10,9	8,7	7,3	6,1	8,7	9,2
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у будівництві, грн	618	838	1099	1340	1198	1271	1490	1974	2308
Рентабельність операційної діяльності будівельних підприємств, %	3,6	3,4	4,6	0,5	-0,9	-5,9	1,9	2,7	3,5
Основні засоби будівництва (у фактичних цінах), млн грн	825	770	377	437	547	556	586	601	658
Інвестиції в основний капітал, (у фактичних цінах), тис. грн	15 465	23 262	61 908	63 388	20 743	16 921	18 821	25 247	28 655

Слід зазначити, що у 2013 р. підприємствами Чернігівської області виконані будівельні роботи на суму 643,2 млн грн. Індекс будівельної продукції в області у 2013 р. становив 82,2 % проти 2012 р. Більшість загального обсягу будівельних робіт (60,2 %) виконано підприємствами на будівництві споруд, з яких 27,5 % – житлових будівель, 32,7 % – нежитлових будівель.

Обсяг будівельних робіт, виконаних власними силами підприємств, на будівництві інженерних споруд становив 39,8 %. Нове будівництво, реконструкція, розширення та технічне переоснащення становили 80,6 % від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт – 14,7 % та 4,7 % відповідно.

У 2013 р. в області прийнято в експлуатацію 190,9 тис. м² загальної площі житла, що становить 99,7 % проти 2012 р. У 2013 р. за рахунок коштів державного бюджету прийнято в експлуатацію 3,5 тис. м² житла (1,8 % загального обсягу в області), що становить 99,0 % проти 2012 р.

Використовуючи статистичні дані [1; 3], а також дані табл. 2 за формулами (1)–(8) виконаємо відповідні розрахунки. Як видно із формул (6)–(8), синергетичний ефект кластерного утворення і регіону загалом залежить від первинних носіїв синергетичного

ефекту, а саме – суб’єктів господарювання різних форм власності і відповідно об’єктів інфраструктурного забезпечення їх функціонування.

Тобто кількісна оцінка синергетичного ефекту кластера і регіону визначається в кінцевому підсумку кількісною оцінкою відповідного показника суб’єктів господарювання. Результати розрахунків ефективності створення та функціонування кластера, а також синергетичних ефектів кластера і регіону наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Результати розрахунків

Показник	Пояснення	Формула	Значення
$E_{впр}$	Ефект від впровадження кластера, млн грн	$E_{впр} = D - B_{ст. кл.}$	3245
E	Ефективність створення кластера, %	$E = \frac{E_{впр}}{B} \cdot 100 \%$	31,16
$E_{кл. i}$	Ефект i -го учасника від функціонування у складі кластера, млн грн	$E_{кл. i} = D_{кл. i} - B_{кл}$	1253
$E_{функц. кл.}$	Ефективність функціонування самого виробничого кластера, %	$E_{функц. кл.} = \frac{\sum_{i=1}^n E_{кл. i}}{\sum_{i=1}^n B_{кл}} \cdot 100 \%$	41,2
$E_{СК}$	Синергетичний ефект кластера, млн грн	$E_{СК} = \sum_{i=1}^n E_{i снк} + \sum_{j=1}^m E_{j соі}$	8901
$E_{СР}$	Синергетичний ефект регіону, млн грн	$E_{СР} = \sum_{j=1}^p \left(\sum_{i=1}^n E_{i снк} + \sum_{j=1}^m E_{j соі} \right) + \sum_{k=1}^s E_{k сн}$	9791

Аналітичний огляд результатів реалізації кластерної стратегії щодо будівельної галузі у Чернігівській області показує, що кластеризація економіки регіону веде до позитивних структурних зрушень. Реструктуризація промислових підприємств дає змогу підвищити їх інвестиційну, інноваційну та кредитну привабливість, що у свою чергу покращить інвестиційний клімат у регіоні.

Іншою позитивною стороною кластерних процесів є посилення диверсифікації виробленої продукції. У будівельному кластері регіону розробляються та впроваджуються у виробництво нові будівельні матеріали. Кластер будівництва та будівельних матеріалів має ініціювати закупівлю матеріалів, у тому числі і лицювальної цегли, що виробляється у сусідніх регіонах, з метою заощадження фінансових ресурсів на обсягах замовлення та транспортуванні.

Розвиток процесів інтеграції, насичення ринку новими товарами та послугами посилює конкуренцію і змушує виробників шукати нові шляхи нарощування своєї конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Основним напрямком досягнення успіху в умовах, що склалися, є більш детальноше вивчення способів одержання максимального синергетичного ефекту і використання його для подальшого нарощування техніко-технологічного потенціалу суб’єктів господарювання.

Синергетичний ефект від створення кластерів у будівельній сфері обумовлений виробничо-будівельною кооперацією, яка дозволяє ефективно використовувати сукупний потенціал мережових партнерів; знизити витрати на модернізацію будівельної продукції завдяки передачі частини робіт партнерам, які спеціалізуються на конкретних видах діяльності; підвищити ефективність: процесу забезпечення будівельного виробництва матеріалами, деталями, конструкціями на основі встановлення довготермінових партнерських зв’язків; виконання окремих управлінських функцій за рахунок поділу праці,

спеціалізації, залучення спеціалізованих організацій будівельного профілю; робіт у галузі збуту, сервісного обслуговування та придбання необхідних ресурсів; забезпечити надійність мережевих партнерів в інвестиційно-виробничій кооперації [3, с. 177–178].

Висновки та пропозиції. Оцінювання економічної ефективності діяльності кластера є важливим етапом формування кластерної стратегії модернізації продуктивних сил проблемних регіонів. Для створення сприятливого середовища структурної перебудови економіки проблемних регіонів України, нарощування їх стратегічного потенціалу необхідно впровадження комплексної системи методів реалізації кластерної моделі. Розроблення чіткої моделі кластерного розвитку держави, визначення стратегії оптимізації взаємодії окремих підприємств та установ регіону має відбуватись з урахуванням особливостей кожного регіону.

Для ефективного розвитку кластерних утворень у головних галузях економіки необхідно, перш за все, забезпечити дотримання механізму формування інтегрованих структур. Кластерна модель, створена на основі взаємовигідної інтеграції суб'єктів ринку, сприятиме їх швидкому та ефективному входженню в ринкове середовище. Внаслідок кластеризації формується сприятливе підприємницьке середовище, зростає економічна активність суб'єктів господарювання всіх форм власності, прискорюються інноваційно-інвестиційні процеси, створюються ефективні економічні моделі розвитку виробництва.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що концепція кластеризації, яка реалізується на регіональному рівні, є прогресивним напрямком організаційно-економічних перетворень, головним і визначальним чинником забезпечення регіональної конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. *Державна служба статистики України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. *Ільчук В. П.* Кластеризація як фактор підвищення конкурентоспроможності економіки регіону / В. П. Ільчук, І. В. Лисенко // *Вісник Чернігівського державного технологічного університету* : зб. наук. пр. – 2009. – № 38. – С. 37–44.
3. *Ільчук В. П.* Кластерна стратегія економіки регіону : монографія / В. П. Ільчук, І. О. Хоменко, І. В. Лисенко. – Чернігів : Черніг. держ. технол. ун-т, 2013. – 367 с.
4. *Ільчук В. П.* Формування кластерів як засіб підвищення конкурентоспроможності економіки регіону / В. П. Ільчук, І. В. Лисенко // *Проблеми формування нової економіки XXI століття* : І Міжнар. наук.-практ. конф. (17–19 груд. 2008 р.) : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – Том 5. – С. 27–29.
5. *Кизим М. О.* Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія / М. О. Кизим. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2011. – 304 с.
6. *Лисенко І. В.* Особливості виникнення синергетичного ефекту в кластерах / І. В. Лисенко // *Економічні проблеми модернізації та інноваційний розвиток регіонів* : Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 берез. 2013 р.) : зб. тез наук. робіт. – Одеса : ЦЕДР, 2013. – С. 80–83.
7. *Лисенко І. В.* Управління економічним потенціалом кластера / І. В. Лисенко // *Актуальні питання економіки: проблеми, гіпотези, дослідження* : Міжнар. наук.-практ. конф. (5–6 жовт. 2012 р.) : зб. матер. конф. – Сімферополь : НО «Economics», 2012. – С. 77–79.
8. *Математические аспекты обоснования эффективности экономического кластера* / П. Т. Бубенко, Г. К. Броншпак, Е. Л. Перчик и др. // *Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення корпоративного управління: якість аудиту та корпоративна безпека* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 21–23 квіт. 2011 р. – Х. : ХНАМГ, 2011. – С. 15–16.
9. *Соколенко С. И.* Производственные системы глобализации: сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Укр. контекст / С. И. Соколенко. – К. : Логос, 2002. – 646 с.
10. *Шкарлет С. М.* Модернізація продуктивних сил як визначальний чинник сталого розвитку проблемних регіонів / С. М. Шкарлет, В. П. Ільчук, І. В. Лисенко // *Економіст*. – 2013. – № 6. – С. 4–6.